

Morfológiai akcióminőség – létező fogalom-e az angolban?

Morphological aktionsart – existing or non-existing phenomenon in English?

Morphological aktionsart is still a highly debated issue among linguists and the answer to the question raised in the title of this study can only be given if the concept of morphological aktionsart is adequately clarified. In the framework of Hungarian-English contrastive analysis, I make an attempt to examine if the English verbal particles can participate in aktionsart-formation similarly to Hungarian. I assume that the notion of aktionsart is defined in terms of morphologically complex verbs, thus being a morphosemantic category. Following this view, morphological rules operate in the lexicon. In Hungarian, as shown by Kiefer (2000), verbal affixes (particles and suffixes) can be used as productive aktionsart-formation means. If we accept the view that aktionsart is a morphosemantic category, it is clear that the category of aktionsart cannot depend on the context or on the clause. Using the criteria of morphological aktionsarten set up in Hungarian, my goal is to show if the wide range of the English particles can be used to express aktionsarten to the same extent as in Hungarian and to explore if there exist other affixes that can be considered as the productive means of aktionsart-formation in English.

A further question to examine is whether the verb particle constructions in English are morphological constructs, because if they are not, the notion of morphologically expressed aktionsart cannot be used in English. In Hungarian, the particle verbs are always morphological constructs, because in the process of further derivation the particle element of nouns, adjectives and participles does not separate from the base verb. In English, as will be shown, the situation is different.

1. Az akcióminőség fogalma

Az akcióminőség továbbra is szélesen vitatott téma a nyelvészek körében és a címben feltett kérdésre is csak akkor adhatunk elfogadható választ, ha előbb tisztázzuk az akcióminőség fogalmát.

A tanulmány célja annak tisztázása, hogy a morfológiai eszközökkel kifejezett akcióminőségek a magyarban hogyan jelennek meg az angolban, illetőleg milyen esetben beszélhetünk az angol nyelvben is morfológiailag kifejezett akcióminőségről. Látni fogjuk, hogy az angolban csak a rezultatív akcióminőség fejeződik ki morfológiailag, a többi akcióminőség esetén különböző határozószókhöz és határozói kifejezésekhez kell folyamodnunk. Bemutatjuk, hogy a partikulát tartalmazó igék nem morfológiai alakzatok, ezért esetükben nem beszélhetünk morfológiai eszközökkel kifejezett akcióminőségről. Ritkábban ugyan, de előfordul, hogy más akcióminőségek is megjeleníthetők az angolban, de termékeny akcióminőségről ebben az esetben sem beszélhetünk.

A magyarhoz hasonló akcióminőség rendszert csak a szláv nyelvekben találunk. A morfológiai akcióminőség fogalmát is először egy szláv nyelvvel – a lengyelrel – foglalkozó munka használja (AGRELL 1908). SIGURD AGRELL a lengyel igék vizsgálata kapcsán különbséget látott az aspektus és az akcióminőség között: szerinte az előbbi szubjektív kategória, a beszélőnek az eseményre vonatkozó

egyéni látásmódját tükrözi, az utóbbi ezzel szemben objektív kategória, mivel az esemény jellemzőit objektív módon fejezi ki. Az objektív kifejezés mód az ige morfológiai szerkezetében érhető tetten. Az aspektus rá tud épülni mind a határozói/lexikai jelentésre, mind az akcióminőség-jelentésre, míg az akcióminőség-jelentés csak az aspektussal kapcsolódhat, a határozói/lexikai jelentéssel nem. Az akcióminőség ezért lexikai, az aspektus pedig grammatikai kategória. AGRELL felfigyelt az olyan összetett igékre (valamint az olyan egyszerű igékre és szuffixumos képződményekre is), amelyek pontosan fejezik ki a cselekvés végrehajtásának a módját: azt, hogy hogyan és miként megy végbe a cselekvés (AGRELL 1908: 78). Később az orosz akcióminőségek vizsgálatában is többnyire AGRELL munkájából indultak ki a kutatók (l. ISAČENKO 1962). Az akcióminőség-jelentés a denotatív jelentés része, és mint ilyen, minden nyelvre lefordítható. Ugyanakkor nem minden nyelvben van akcióminőség. A morfológiai szóalkotás hiánya már előre jelzi az akcióminőség-képzés lehetetlenségét is.

Az akcióminőség-képzés a szláv nyelvekben a leggazdagabb. Az oroszban tizenhét, a magyarban tizenegy, a németben három-négy akcióminőséget találunk, míg az angolban nincsen morfológiailag kifejezett akcióminőség. Vizsgáljuk meg ezt a kérdést közelebbről!

Kiindulva az akcióminőség hagyományos meghatározásából, mely szerint az akcióminőség az igével jelölt cselekvés, folyamat vagy történés lefolyásának a módja (COMRIE 1976: 6-7; BRINTON 1988: 3), akcióminőségnek számít a *dolgozik*, *virágozik*, *eszik*, *fut*, *ír* cselekvésigék tartóssága; a *lélegzik*, *kavar*, *vakar* igék jelentésében rejlő ismétlődés és az *ordít*, *vedel*, *száguld* igék jelentésében a cselekvés intenzitását kifejező jelentésmozzanat. Ennek a felfogásnak azonban KIEFER szerint legalább három nehézséggel kell megküzdenie (KIEFER 1996: 96).

a) Tegyük fel, hogy az intenzitás akcióminősége egyszerű igékben is megtalálható.

Az *ordít* ige az intenzitás szempontjából szemben áll a *beszél* igével, a *vedel* az *iszik* igével és a *száguld* a *megy* igével. Az intenzitás azonban nem egy bináris jeggyel kifejezhető dichotómia, hanem fokozat kérdése. A következő igerok igéi egyre nagyobb intenzitást fejeznek ki: *megy* – *fut* – *rohan* – *száguld*, *suttog* – *beszél* – *kiabál* – *ordít* – *üvölt*. Az intenzitás akcióminősége tehát nem elegendő ezeknek az igéknek a megkülönböztetéséhez.

b) A lexikai jelentés gyakran alulspecifikált. Így például a *fut* ige lexikai jelentése nem tartalmazza a 'gyorsan' jelentésmozzanatot. A *fut* és a *megy* igéknek jelöletlen kontextusban ugyanaz lehet a denotátuma.

c) A lexikai jelentés könnyen megváltoztatható más esetekben is. A *köhög* ige egyszeri eseményt jelöl az alábbi mondatban:

(1) Pisti köhögött.

De amint az (1) mondatot kiegészítjük a *napokon át* időhatározóval, akkor több eseményt kifejező mondatot kapunk:

(2) Pisti napokon át köhögött.

Az (1) alapján a *köhög* ige lexikálisan pillanatnyiságot fejez ki ('egyetlen egy köhögés-eseményt'). A (2) mondatban azonban a *köhög* ige iteratív eseményt jelöl ('több köhögés-eseményt'). Felmerül a kérdés: mi a *köhög* ige akcióminősége? Egyseriség, amit ismétlődéssé alakít a kontextus?

Ha tehát az akcióminőséget az igével kifejezett cselekvés, folyamat vagy történés lefolyásának módjaként határozzuk meg, meg kell tudnunk magyarázni, hogy mi történik az akcióminőséggel a különböző kontextusokban.

KIEFER vizsgálatából kiderül, hogy a fent jelzett nehézségek nem lépnek fel, ha az akcióminőség fogalmát morfológiailag összetett (igekötővel vagy toldalékkal ellátott) igék körében definiáljuk (KIEFER 2000: 476).

Összegezve a fent említetteket az akcióminőség megfogalmazásánál a következő feltételekkel számolunk:

- 1) az igének morfológiailag komplex igének kell lennie (pl. *elolvas, integet, megír* stb.).
- 2) az igekötő vagy a suffixum az ige jelentését csak módosítja abban az értelemben, hogy az alapige jelentéséhez csupán egyetlen új jelentéselemet ad hozzá (pl. a *megír* az *ír*hez képest perfektív-rezultatív, vagy *nyitogat* a *nyit*hoz képest iteratív); ez az új jelentéselem járulékos és nem lényegi tulajdonsága az igejelentésnek.

A fentiek alapján az akcióminőség fogalma így definiálható: *Az akcióminőség a morfológiailag összetett ige toldalékolással vagy igekötővel bevezetett járulékos tulajdonsága.*

2. Az akcióminőség megállapításának feltételei

2.1. A termékenység

Az akcióminőség-képzéstől elvárható, hogy termékeny legyen, azaz új igék képzéséhez is felhasználható legyen. Ahol a képzés nem termékeny, nem beszélhetünk akcióminőségről. Így tehát a magyarban nem tekinthető akcióminőségnek az *el-mér, elszab, eltol* igék esetében az igével jelölt 'cselekvést rosszul végzi' jelentés, mert ez a jelentés néhány igére korlátozódik és az *el-* igekötő új, hasonló jelentésű igék képzésére már nem használható.

2.2. Az állapotváltozást kifejező igék

Érzelmi vagy kognitív állapot beálltát gyakran igekötővel fejezzük ki: *megszeret, meggyűlöl, megtud, megismer*. Ezekben az esetekben sem beszélhetünk akcióminőségről, hiszen az igekötő nem az alapige járulékos tulajdonságát fejezi ki, hanem a szóban forgó állapot beálltát. Például, a *megszeret* nem *szeret* és még valami, hanem közeledés a szeretet felé; vagy az *elalszik* jelentése 'az alvás állapotába jut', melyben az *elalszik* olyan időintervallumra vonatkozik, amelynek végpontja az alvás állapota, magára az intervallumra azonban nem jellemző az alvás. Az alvás tehát az elalvás utáni állapot.

2.3. Az igekötő szerepe

Az akcióminőséget kifejező igéket nem szabad összetéveszteni az összetételszerű igékkel. Az akcióminőségek képzésekor használt igekötők általában már teljesen

elvesztették eredeti jelentésüket, csupán grammatikai funkciójuk maradt meg. Tehát például a *túlbecsül, túlméretez, túlfizet; továbbtanul, továbbdolgozik; utánamegy, utánarajzol* igéknek nincs közük az akcióminőséghez.

Az angolban az igekötővel (prefixummal) képzett szavak száma nagyon korlátozott és a prefixum (pl. *out-, over-, re-*) az új képzésekre nem alkalmas, a képzés nem termékeny, így a szótárban található néhány elszórt példát lexikalizálódott képződményeknek tartjuk.

3. Magyar–angol akcióminőségek

Most vizsgáljuk meg, hogy a KIEFER által kimutatott (l. KIEFER 2000: 477–479) összesen 11 magyar igekötővel és *-gat/-get* képzővel képezhető morfológiai akcióminőségnek van-e megfelelője az angolban és ha igen, milyen eszközökkel fejeződik ki.

Az alábbiakban látni fogjuk, hogy az angolban nincs morfológiailag kifejezhető akcióminőség, mivel az angolban – szemben a magyarral – nem állnak rendelkezésre a megfelelő morfológiai eszközök.

3.1. Ismétlődés (frekventatív akcióminőség)

A cselekvés, folyamat vagy esemény rendszertelen ismétlődését fejezi ki. A magyarban morfológiailag az igekötő megkettőzésével fejezzük ki. Parafrázisa a 'néha-néha előfordul, hogy V'. Példák: *el-elolvas, meg-megcsúszik, be-benéz, fel-felsikolt*. Az angolban csak az egyszerű igéhez hozzáadott különböző időhatározókkal, mint például *'from time to time'* időnként, *'now and then'* olykor, néha stb. lehet az akcióminőséget kifejezni. Például a *'read now and then'* el-elolvas, de nincs **'read over now and then'*, grammatikusak a *'go out once in a while /once in a blue moon'* ki-kimegy, *'call on sy occasionally /sometimes'* meg-meglátogat, de nincs **'look in now and then'* be-benéz. A fenti példákból a következő megállapításra jutunk: miközben a magyarban a képzés szabályszerű, az angolban az ismétlődés akcióminősége morfológiailag nem képezhető; az ismétlődést az angolban egyéb eszközökkel kell kifejeznünk: egy igével képzett határozói kifejezéssel, vagy ritkábban frazális igével.

3.2. Telítettség (szaturatív akcióminőség)

A cselekvés, folyamat eléri telítettségi fokát; az akcióminőség a cselekvéssel való kielégülést jelöli. Morfológiai jele a *ki-* igekötő és a *magát* visszaható névmás. Parafrázisa a 'kielégítő mértékben tesz valamit'. Példák: *kialussza magát, kipihegni magát, kidolgozza magát, kibeszéli magát, kiordítja magát*. Az angolban csak frazálisan tudjuk kifejezni az akcióminőséget. Példák: *'have a good night's rest'* kialussza magát, *'work an eight-hour day/ do an honest day's work'* kidolgozza magát, *'have a good chat/ talk one's fill'* kibeszéli magát, *'have a long and satisfying shout with sy'* kiordítja magát.

3.3. Iteratív akcióminőség

A cselekvés gyakran, viszonylagos rendszerességgel ismétlődik. Morfológiai jele a *-gat/-get* képző. Parafrázisa a 'gyakran teszi'. Példák: *csókolgat, ölelget, integet, kóstolgat, küldözget, nyitogat, ütöget*. Az angolban a következő példákat találjuk: *'kiss sy repeatedly'* csókolgat, *'hug/cuddle sy repeatedly'* ölelget, *'wave again and again'* integet, *'keep opening sg'* nyitogat. Az angolban az egyszerű igét gyakran folyamatos jelen igeidőben alkalmazzuk, esetleg határozószóval kiegészítve, azaz grammatikai eszközre szorulunk ahhoz, hogy az akcióminőséget képezni tudjuk.

3.4. Eredményesség (rezultatív akcióminőség)

A cselekvés, folyamat végpontjára, befejeződésére vagy eredményességére utal. Morfológiailag többféle igekötővel fejezhető ki, az igekötők eloszlása tisztázatlan. Parafrázisa a 'cselekvés, folyamat, eredményesen befejeződik'. Példák: *felmos, megír, megvarr, elkölt, lekaszál*. Az angolban a következő példákat találjuk: *'mop up /wash up'* felmos, *'heal up'* meggyógyít, *'flatten out'* lesimít, kisimít, *'clean up'* kitakarít, *'wrap up'* becsomagol, *'cool down /off'* lehűt, *'fill up /out'* megtölt, *'fill in'* kitölt, *'write down'* leír, *'sew up'* bevarr, *'read through'* elolvas, *'read over'* átolvas, *'eat up'* megeszik, *'warm up'* felmelegít, *'close down'* bezár. Amint a példákból látszik, a magyar igekötőkhöz hasonlóan az angol partikulákkal ki tudjuk fejezni a rezultatív akcióminőséget. Az igei partikulák a cselekvés befejezésére utalnak. A felsorolt ige + partikula és közülük frazális igék egyenértékűek a nekik megfelelő egyszerű igékkel/alapszavakkal és a kifejezéssel *'to the end'* végig, *'completely'* teljesen, *'until it is finished'* befejezésig, *'all of it'* utolsó fatatig. Elvileg tehát mondhatnánk, hogy az angolban a partikulák *up, down, off, over, out, through* a cselekvés végső célját és a folyamat végpontját jelölve rezultatív akcióminőséget fejeznek ki. Az alapvető kérdés azonban az, hogy a partikulát tartalmazó igék morfológiai alakzatok-e. Amennyiben nem azok, nem beszélhetünk morfológiai eszközzel kifejezett akcióminőségről. Tudjuk, hogy a prototipikus képzés mindig megelőzi a prototipikus ragozást. Ennek megfelelően, ha például a *'drink up'* megiszik partikulás ige szóképzés eredménye lenne, akkor az ige jelen idő 3. személye nem *'drinks up'*, hanem **'drink ups'*, és gerundium alakja nem *'drinking up'*, hanem **'drink uping'* lenne. Az *up* partikula az ige semmilyen alakjában nem tapad szorosan az igehez, sohasem klitikum, így például tárgyias igék esetén a tárgy gyakran az alapige és a partikula közé kerül: *drink up the wine – drink the wine up*. Nem véletlen tehát, hogy az angol nyelvtanírás hagyomány „phrasal verb”-ről, vagyis egyfajta igei szerkezetről beszél: az ilyen igék nem morfológiai szabály révén jönnek létre. Ennek következtében a partikulát tartalmazó igék esetében nem beszélhetünk morfológiailag kifejezett akcióminőségről.

3.5. Egyszeriség (szemelfaktív akcióminőség)

A duratív alapigék esetében egyszeri eseményt jelöl. Morfológiai jele leginkább a *meg-* igekötő. Parafrázisa az 'egyed V-ik'. Példák: *megcsúszik, meginog, meghúz, megráz*. Ide sorolhatók azok az iteratív-duratív igékből képzett, a cselekvés egy-

szeri végzését jelentő igék, mint a *megcsóvál*, *meglátogat*, *megvakar*, *megsimogat*. Az angolban ezúttal is nehézségekbe ütközünk, ha ki akarjuk fejezni az akcióminőséget komplex igével. Sem prefixum, sem igei partikula nem alkalmas a szemelfaktív akcióminőség képzésére. Itt az ige jelen idejű (nem folyamatos) alakját használjuk leginkább, néha kiegészítve a 'once' egyszer időhatározóval.

Példák: '*wag the tail (once)*' megcsóvál (kutya a farkát); '*pay a call on sy (once)*' meglátogat, '*scratch (once)*' megvakar, '*fondle (once)*' megsimogat; '*pull / give a pull*' meghúz, '*shake*' megráz. Korábban már említettük, hogy a morfológiaiilag nem összetett igék akcióminősége könnyen megváltoztatható, mondatbeli szerepük nehezen jósolható meg. Ezért az egyszeri igéket nem tartjuk alkalmasnak az akcióminőség képzésére.

3.6. Deminutív akcióminőség

A deminutív akcióminőség csökkentett intenzitással végzett cselekvést jelöl. Morfológiai jele a *-gat/-get* képző. Parafrázisa a 'lassan, ráérősen tesz valamit'. Példák: *borozgat*, *dolgozgat*, *eszeget*, *olvasgat*, *teszeget*, *sétálgat*. Az angolban a partikula vagy egyéb képző nem tud ilyen akcióminőséget képezni. Mint néhány, korábban említett akcióminőség esetében, ebben az esetben is grammatikai eszközökkel fejezzük ki az akcióminőséget, azaz gyakran jelen idejű folyamatos igealakot használunk, amelyet olyan időmódosítókkal egészítünk ki, mint a '*slowly*' lassan, '*at a leisurely pace*' ráérősen, '*from time to time*' időnként. Példák: '*work at a leisurely pace / in an unhurried way*' dolgozgat, '*read /work /drink slowly /from time to time/ at one's convenience*' olvasgat, dolgozgat, iszogat. A fenti angol példákban jól látjuk, hogy az egyszerű ige nem képes a 'csökkentett intenzitás' jelentésmozzanatot kifejezni, sokkal inkább egy folyamatban lassan történő cselekvést jelöl.

3.7. Kezdő akcióminőség (inchoatív akcióminőség)

A cselekvés, folyamat kezdetét fejezi ki. Morfológiai jele az *el-*, *fel-* és a *meg-* igekötő. A három igekötő eloszlása nagyjából előrejelezhető. Élőlények által kibocsátott hanghatások kezdetét többnyire az 'el + V magát', élettelen tárgyakét a *fel-* és a *meg-* igekötővel fejezzük ki. Az igekötős ige jelentése mindhárom esetben 'elkezd V-ni'. Példák: *elsírja magát*, *elordítja magát*, *elnyeríti magát*; *felbúg*, *felharsan*; *felzúg*; *megcsendül*, *megkondul*, *megzendül*. Nézzük most meg, hogy találunk-e példákat erre az akcióminőségre az angolban. Példák: '*burst into tears*' elsírja magát, '*burst out laughing*' elneveti magát, '*let the cat out of the bag*' elszólja magát, '*hum*' felbúg, '*sound*' felharsan, '*break into song/sound*' felzendül, '*ring*' megkondul. A példák jól mutatják, hogy a képzés szabályba nem foglalható. Frazális igék vagy a 'start + ige + ing' gerundivumos szerkezet jellemző a képzésre, ami nem kompatibilis a morfológiai akcióminőség fogalmával. A másik nehézség az, hogy az adott képzésnél sem a bemenet, sem pedig a kimeneti eredmény nem jósolható meg.

3.8. Behatároltság (*delimitatív akcióminőség*)

A cselekvés, folyamat behatároltságát hangsúlyozza. Morfológiai jele az *el*-igekötő. Parafrázisa a 'behatárolt időt eltölt vmivel'. Példák: *elcseveg*, *elábrándozik*, *elszórakoztat*, *eldolgozik*, *elbetegeskedik*. Ezek az igék mind megengedik az 'egy ideig', 'egy kicsit', 'egy darabig' időmódosítókat, de nem kompatibilisak a 'so-káig' időmódosítóval. A képzés tartós cselekvést vagy állapotot kifejező igék néhány csoportja esetén tűnik termékenynek, így például a *-gat* képzőt 'csökkent intenzitás' jelentésben tartalmazó igék (pl. *elborozgat*, *elsétálgat*), a pszichikai állapotot jelentő igék (pl. *elgondolkodik*, *elbámul*, *elábrándozik*), a beszélést jelentő igék (pl. *elbeszélget*, *elcseveg*, *eldiskurál*) esetében. A képzés pontos hatóköre egyelőre nem tisztázott. Nézzük az angol példákat: '*work at a leisurely pace*' eldolgozik, '*have a long discussion*' eldiskurál, '*have a glass or two (of wine)*' elborozgat, '*have a long/ an hour's/ to-and-fro walk*' elsétálgat, '*use internet for a while*' elinternetezget, '*stare*' elbámul. A példák sorát már nem is kell folytatnunk, hiszen az említettek közül is jól látszik, hogy a képzésnek morfológiai jele az angolban nincs.

3.9. Teljesség (*totális akcióminőség*)

A totalitás akcióminősége azt fejezi ki, hogy az igével jelölt cselekvés, folyamat, történés nagy vagy teljes területet, felületet érint. A képzés morfológiai jele a *be*-igekötő. Példák: *bebiciklizik*, *bejár*, *beken*, *bepontoz*, *beporosodik*, *bemohásodik*. A képzés alapját alkotó igék szemantikailag jól jellemezhetők. Nézzünk meg néhány példát az angolban: '*tour (the whole) country*' bejárja (az országot), '*put cream all over the face*' bekeni (az egész arcát), '*makes sg (the whole place) dirty*' bepiszkit (nagy területet). Miközben a magyarban számtalan példát tudunk felsorolni, melyekben a *be*-igekötő ki tudja jól fejezni a 'nagy/teljes területet fed' jelentésmozzanatot, az angolban ez már nem ilyen egyszerű. Morfológiai jele a képzésnek nincs, az egyszerű ige is csak frazálisan, tárgyi vonzattal kiegészítve tudja a jelentést némileg tükrözni. A képzés kimenete sem jósolható meg.

3.10. Eltúlzottság (*intenzív akcióminőség*)

A cselekvés a szokásosnál intenzívebb. Morfológiai jele az *agyon*-igekötő. Parafrázisa a 'cselekvést az ágens túlzásba viszi'. Az *agyon*-igekötő ebben a jelentésben egyrészt olyan tárgyias igéhez járul, amelynek tárgya nem eredménytárgy, és amely olyan cselekvést jelöl, ami hatással lehet a tárgy állapotára. Példák: *agyongörbít*, *agyonpirosít*, *agyonkarcol*. Másrészt az *agyon*-igekötő olyan tárgyatlan igékkel is kapcsolódik, amelyek önmagukban lezajló folyamatokat jelölnek. Például: *agyonszárad*, *agyonfagy*, *agyonporosodik*. Most nézzük, hogy van-e példa erre az akcióminőségre az angolban: '*bend excessively*' agyongörbít, '*reden excessively*' agyonpirosít, '*overscratch*' agyonkarcol, '*overdry*' agyonszárad, '*overfreeze, freeze extensively*' agyonfagy. Az angol példákból látjuk, hogy az 'agyon' jelentésmozzanatot csak az egyszerű ige tudja kifejezni kiegészítve az '*excessively, extensively*' túlzottan, túlságosan határozószókkal. Néha az *over*-

prefixum is képes az intenzitás jelentésmozzanat kifejezésére, de ezzel a prefixummal termékeny módon nem képezhető új ige, vagyis nem adható meg azoknak az igéknek a köre, amelyek ezzel a prefixummal társulhatnak. A szótározott (lexikalizálódott) igékre pedig jellemző az előre nem jelezhető jelentésmozzanatok jelenléte. Az angol nyelvben nincs olyan igei prefixum, amellyel akcióminőség képezhető lenne. Mivel morfológiailag kifejezett akcióminőségről beszélünk, így a fenti képződményeket sem tarthatjuk az intenzív akcióminőség példáinak.

3.11. Kimerítőség (exhaustív akcióminőség)

A cselekvés túlzott fokára utal. Morfológiai jele az *agyon-* és a *tönkre-* igekötő. Parafrazisa 'a cselekvést az ágens kifáradásig, kimerültségig végzi'. Ebben a jelentésben az *agyon-* és a *tönkre-* igekötő tárgyatlan és intranszitiv használatú tárgyas cselekvés-igékhez egyaránt járulhat. Az igekötős ige a *magát* visszaható névmással bővül. Példák: *agyonsetálja magát, agyonkártyázza magát, agyonbiciklizi magát; tönkredolgozza magát, tönkretanulja magát*. Az angolban az egyszerű ige kiegészítve a 'to death' halálra és az 'until exhaustion' kimerültségig határozószókkal tudja a kimerítőség akcióminőséget kifejezni. Példák: 'walk oneself to death' agyonsetálja magát, 'play cards until exhaustion' agyonkártyázza magát, 'learn to exhaustion' agyontanulja magát, 'work oneself to death' tönkredolgozza magát, 'overstudy oneself to the point of exhaustion' tönkretanulja magát. Az angolban tehát az exhaustív akcióminőség sem képezhető morfológiai eszközökkel.

4. Összegezés

Összegezve a kontrasztív vizsgálatunkat a következő eredményekre jutunk: a magyarban a fentiek szerint legalább tizenegy igekötővel, ill. a *-gat/-get* képzővel kifejezett akcióminőséggel számolhatunk, az angolban viszont csak eggyel, a rezultatív akcióminőséggel, amely igei partikulával képezhető. Bemutattuk azonban, hogy a partikulát tartalmazó igék nem morfológiai alakzatok, ezért nem beszélhetünk morfológiai eszközökkel kifejezett rezultatív akcióminőségről. Az angol akcióminőségeket a magyarból kiindulva vizsgáltuk.

A magyar nyelv viszonylag gazdag akcióminőség-rendszerét szembeállítottuk az angol rendszerrel ahol, mint láttuk, a morfológiailag képzett akcióminőség nem létező jelenség. Ez az angol nyelv szegényebb morfológiai rendszeréből adódik. A magyar agglutináló nyelv, az angol nem az. Az agglutináló nyelvek morfológiai rendszere a flektáló nyelvekéénél mindig gazdagabb mind a ragozás, mind pedig a szóképzés területén. Nem meglepő tehát, hogy az angol a magyarral ellentétben szuffixummal egyáltalán nem, prefixummal pedig csak nem termékeny módon tud akcióminőséget képezni.

Feltételezésünk szerint az akcióminőségek köréből kizárjuk a monomorfemikus igéket és az igei kifejezéseket. A magyarban csak az akcióminőségképző igekötő vagy igeképző, az angolban pedig csak az igei partikula jöhet szóba akcióminőségképző eszközként.

5. Irodalom

- AGRELL, S. (1908): *Aspektänderung und Aktionsartbildung beim polnischen Zeitworte: ein Beitrag zum Studium der indogermanischen Präverbia und ihrer Bedeutungsfunktionen.* (Lunds Universiteits Årsskrift, 4.2.) Lund: H. Ohlsson.
- BRINTON, L. (1988): *The Development of English Aspectual Systems.* Cambridge: Cambridge University Press.
- COMRIE, B. (1976): *Aspect: an introduction to the study of verbal aspect and related problems.* Cambridge: Cambridge University Press.
- ISAČENKO, A.V. 1962. *Die russische Sprache der Gegenwart. Teil I. Formenlehre.* Niemeyer, Halle.
- KIEFER, F. (1996): Hány akcióminőség van a magyarban? (How many aktionsarten must be distinguished in Hungarian). In: Terts István (szerk.): *Nyelv, nyelvész, társadalom: Emlékkönyv Szépe György 65. születésnapjára barátaitól, kollégáitól, tanítványaitól.* JPTE, Pécs, 1996, 96–101.
- KIEFER, F. (2000): Az akcióminőség. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 475–480.